

Arbetsplatsförlagt lärande inom barn och fritid i kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå

Rapport efter tematisk tillsyn
Diarienummer: 2024:420

Tematisk tillsyn

Tematisk tillsyn är en inspektionsform där Skolinspektionen detaljerat och systematiskt granskar ett utvalt område för att kontrollera att verksamheter uppfyller gällande författningskrav. Området är utvalt efter en riskanalys. De granskade verksamheterna får enskild återkoppling i form av beslut, och som regel presenteras även resultaten i en rapport. Rapporten baseras på verksamheterna som har granskats, och kan inte ge en nationell bild av det aktuella området. Utgångspunkten för en tematisk tillsyn är alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Citera gärna Skolinspektionens rapporter, men kom ihåg att uppge källa: Skolinspektionen, rapportens namn och år.

Skolinspektionen, Tematisk tillsyn 2025

Diarienummer: 2024:420

ISBN 978-91-989805-3-0

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Inledning	6
Därför har Skolinspektionen genomfört tillsynen	6
Därför har Skolinspektionen valt barn och fritid	7
Syfte	8
Rättslig reglering	8
Tillsynens genomförande	10
Det här visar tillsynen	12
Apl sker oftast enligt kraven i författningarna, men det finns brister	12
Tio rektorer har inte fattat korrekta beslut om apl	12
Hos alla utom en huvudman hade samtliga elever fått apl-plats och handledare ...	13
Elever har inte alltid fått apl i tillräcklig utsträckning	13
Alla utom en huvudman ingår i ett yrkesråd	14
Avslutande diskussion	15
Referenser	16
Bilaga 1 Tillsynens syfte och bedömningsgrunder	17
Bilaga 2 Metod och urval	18
Bilaga 3 Granskade huvudmän	21

Sammanfattning

Skolinspektionen har granskat om huvudmän anordnar arbetsplatsförlagt lärande (apl) i gymnasial vuxenutbildning inom ett yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet enligt gällande författningar. Över hälften av de granskade huvudmännen uppfyller kraven i författningarna. Samtidigt konstaterar Skolinspektionen åtminstone någon brist inom var och en av de fem bedömningsgrunder som ingått i granskningen.

Skolinspektionen har granskat 26 kommunala huvudmän som fått statsbidrag för regionalt yrkesvux för att anordna vuxenutbildning inom ett yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet 2024. För att kunna få del av statsbidraget måste minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen för varje elev vara förlagd till en arbetsplats.

Fem bedömningsgrunder har ingått i den tematiska tillsynen. De inkluderar bland annat att huvudmannen skaffar apl-platser, att handledare utses till eleverna och att rektorn fattar ett korrekt beslut om apl.

Apl sker oftast enligt kraven i författningarna, men det finns brister

Skolinspektionen konstaterar ingen brist hos 15 av 26 granskade huvudmännen. Samtidigt konstaterar Skolinspektionen åtminstone någon brist inom var och en av de bedömningsgrunder som ingår i den tematiska tillsynen. Den vanligaste bristen finns i tio beslut. Den handlar om att rektorerna inte har fattat korrekta beslut om apl, i det hänseendet att beslutet inte dokumenterats i enlighet med författningskraven.

Skolinspektionen har bedömt att några få huvudmän har brister inom någon eller några av de andra fyra bedömningsgrunderna. Inom en verksamhet hade huvudmannen inte skaffat apl-platser till samtliga elever, och handledare hade inte heller utsetts. Samma huvudman hade fattat beslut om apl som utgjorde mindre än 15 procent av yrkesutbildningen. Totalt hade eleverna hos tre huvudmän fått för lite apl. Slutligen konstaterade Skolinspektionen en brist hos en huvudman för att de inte ingick i ett yrkesråd.

Den här granskningen förstärker några av de slutsatser om apl som Skolinspektionen drog efter granskning av en yrkesförarutbildning för tung lastbil och släp. Vi beskrev då att regleringen av vilka krav som ställs på formerna för rektorns beslut kan behöva förtydligas. Alternativt kan rektorerna behöva ytterligare stöd i hur de ska fatta beslut om apl och dokumentera dem på rätt sätt.

Skolinspektionen ser få brister inom apl i den här granskningen. Det kan bero på förutsättningarna för apl i yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet. Huvudmän som är ansvariga för att skaffa platser för apl är även huvudmän för potentiella apl-platser, som kommunala förskolor och skolor. Det förenklar sannolikt anskaffningen av apl-platser.

Fler yrkespaket omfattas numera av regleringen för apl. Från 1 januari 2025 behöver alla yrkespaket innehålla minst 15 procent apl. Alla huvudmän som omfattas av regleringen behöver säkerställa att de har tillräcklig kunskap om regleringen för apl.

Inledning

Den kommunala vuxenutbildningen ska stödja och stimulera vuxna i sitt lärande. Den ska ge dem möjlighet att utveckla sina kunskaper och sin kompetens i syfte att stärka sin ställning i arbets- och samhällslivet samt främja sin personliga utveckling. Utbildningen ska även utgöra en bas för den nationella och regionala kompetensförsörjningen till arbetslivet.¹

Apl ingår i många yrkesförberedande utbildningar. Syftet är att eleven ska bli väl förberedd för sitt yrkesområde och utveckla både yrkeskunskaper och en yrkesidentitet.²

Brister i apl riskerar därför att negativt påverka elevernas möjligheter att lära sig det de behöver för att kunna utöva sin yrkesroll. Det kan också påverka deras möjligheter att skapa ett nätverk inom sitt yrkesområde och därför även deras möjligheter att få ett arbete inom sitt yrke efter studierna.

För att ytterligare utöka utbudet inom vuxenutbildningen finns statsbidrag för regionalt yrkesvux.³ Kommuner får statsbidrag för att i samverkan anordna yrkesinriktad vuxenutbildning på gymnasial nivå. Kommunerna ska också bedriva utbildningen i samråd med arbetslivet. Ett krav för att få del av statsbidraget är att utbildningen innehåller minst 15 procent apl.⁴

Därför har Skolinspektionen genomfört tillsynen

Skolinspektionen har från och med 2022 genom en instruktionsändring ansvar för att även utöva löpande tillsyn över skolnivån i vuxenutbildningen. Utifrån det finns förutsättningar att närmare bland annat genomföra tillsyn av om utbildningen håller den omfattning och det innehåll som författningarna anger.⁵

Skolinspektionen har sett brister vid en tidigare tillsyn av vissa moment inom apl inom vuxenutbildningen. Utifrån resultatet av den tillsynen har Skolinspektionen valt att genomföra ytterligare en tillsyn av apl.

År 2022 genomförde vi en tematisk tillsyn av yrkesförarutbildningen för tung lastbil och släp inom den kommunala vuxenutbildningen på gymnasial nivå. Syftet med tillsynen var att kontrollera om valda delar av

¹ 20 kap. 2 § skollagen (SFS 2010:800)

² Se mer hos Skolverket, *Ta emot yrkes elever och stötta deras yrkesutveckling*.

<https://www.skolverket.se/for-dig-som-.../arbetsgivare/for-dig-som-ar-arbetsgivare/ta-emot-en-yrkeselev>.

³ Under 2024 fanns fem statsbidrag inom regionalt yrkesvux. Dessa var yrkesvux, yrkesvux kombination, lärlingsvux, lärlingsvux kombination och yrkesförare. Från statsbidragsår 2025 är de sammanslagna till ett statsbidrag, regionalt yrkesvux.

⁴ För mer information, se förordningen (SFS 2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

⁵ Se 2 § tredje stycket förordningen (2011:556) med instruktion för Statens skolinspektion. Den ändrades genom förordningen (2021:1272) om ändring i förordningen med instruktion för Statens skolinspektion. Tidigare stod det att den löpande tillsynen av vuxenutbildningen i huvudsak skulle ske på huvudmannanivå.

yrkesförarutbildningen ger eleverna möjlighet att nå kompetenskraven på nationell nivå för yrkesförare med tung lastbil och släp.⁶

Risk att elever inte har apl alls eller inte i tillräcklig utsträckning

Utifrån den tidigare tillsynen ser Skolinspektionen att det finns en risk att elever inte har apl alls eller inte i den utsträckning som de har rätt till. Det kan påverka deras lärande och framtid i yrket.

I tillsynen av yrkesförarutbildningen fann Skolinspektionen att två av de granskade huvudmännen inte hade genomfört apl i enlighet med gällande författning. Elever hade inte fått apl alls eller inte i den omfattning som krävs för att kommunen ska vara berättigad till statsbidrag för apl.

Risk att rektorn inte fattar ett korrekt beslut om apl

I tillsynen av yrkesförarutbildningen såg Skolinspektionen dessutom att det var få huvudmän som hade fattat korrekta beslut om apl. Många rektorer hade lämnat över beslutet till lärarna, utan att uppgiften delegerats på ett korrekt sätt. Lärarna menade i sin tur att det var handledare på apl-platserna som behövde avgöra vad eleverna skulle göra under sin apl-period. Många elever uppgav dessutom att de inte visste vad de skulle göra under sin apl innan den började.

Utan ett korrekt beslut om apl kan det vara otydligt för handledare, elever och betygsättande lärare vad eleverna ska lära sig på apl. Det kan i sin tur leda till att elever inte genomför vissa kursmoment på apl, och inte heller under utbildningen.

Därför har Skolinspektionen valt barn och fritid

Skolinspektionen har valt att fortsätta granska apl, för att bredda bilden av regelefterlevnaden på området. I den här granskningen har vi valt att granska ett yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet, yrkespaketet barnskötare – elevassistent bas.⁷ För att ingå i urvalet ska huvudmannen anordna utbildningen som en sammanhållen yrkesutbildning med statsbidrag för regionalt yrkesvux.

Många läser yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet

Det finns flera anledningar till valet att granska just ett yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet, bland annat att många elever läser det. Närmare 4 000 personer läste minst en kurs från barn- och

⁶ Skolinspektionen (2023) *Yrkesförarutbildningen för tung lastbil inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, Rapport efter tematisk tillsyn.*

⁷ De nationella yrkespaketen är framtagna av Skolverket i samråd med branschkunniga och de nationella programråden. Syftet är att säkerställa att yrkespaketens kursinnehåll motsvarar kompetenskraven på nationell nivå inom olika yrkesområden. "Sammanhållen yrkesutbildning" är det reglerade begreppet i lag och förordning, men dessa utbildningar kallas i många sammanhang även för yrkespaket.

fritidsprogrammet under 2023.⁸ Det gör det till ett av de största yrkespaketen inom vuxenutbildningen.

Dessutom var över 90 procent av eleverna kvinnor. Skolinspektionen har tidigare granskat yrkesförarutbildningen, som är ett annat stort yrkespaket där de flesta eleverna är män. Genom att granska yrkespaketet där eleverna huvudsakligen är kvinnor breddar vi kunskapen om huvudmäns arbete med apl inom vuxenutbildningen.

Kompetensförsörjningsbehov i förskola och fritidsverksamhet

En annan anledning är att kompetensförsörjning inom förskolan, skolan och fritidsverksamhet utgör en ständig utmaning. Statistik från Skolverket visar att cirka två femtedelar av alla anställda inom förskolan 2023 helt saknade eller hade en ofullständig utbildning för arbete med barn.⁹ Detsamma gäller för personal i fritidshem.¹⁰

Yrkespaketet som barnskötare – elevassistent inom vuxenutbildningen erbjuder ett sätt för dessa personer och andra som vill arbeta i förskolan eller fritidshem att skaffa sig rätt utbildning. Det ger också arbetsgivare möjlighet att kompetensutveckla personal som redan arbetar i verksamheten men utan rätt utbildning.

För att kunna kompetensförsörja dessa verksamheter behövs välfungerande yrkesutbildningar. När utbildningar innehåller apl behöver denna också hålla god kvalitet.

Syfte

Tillsynens syfte var att granska om huvudmän med beviljade statsbidrag för regionalt yrkesvux anordnar apl enligt gällande författningar.

Bedömningsgrunderna som har ingått i den tematiska tillsynen är följande:

1. Huvudmannen skaffar platser för arbetsplatsförlagt lärande.
2. Om hela eller delar av kurserna förläggs till en arbetsplats ska rektorn fatta beslut om detta.
3. Varje elev ges apl med en omfattning om minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen.
4. För en elev som deltar i arbetsplatsförlagt lärande ska det utses en handledare på arbetsplatsen.
5. För regionalt yrkesvux ska det finnas ett eller flera yrkesråd.

Rättslig reglering

I den tematiska tillsynen ingår endast kommuner som bedrev utbildning i yrkespaketet barnskötare – elevassistent bas år 2024. Skolverket ska även ha beviljat kommunerna statsbidrag för regionalt yrkesvux för detta. Det beror på att ett av kraven för att ta del av statsbidraget år 2024 var att

⁸ Skolverket Tabell 9 B: Antal elever på gymnasial nivå som läst minst en kurs inom ett yrkespaket kalenderåret 2023, uppdelat på typ av yrkespaket

⁹ Skolverket (2024) *Barn och personal i förskola: Hösten 2023*

¹⁰ Skolverket (2024) *Barn och personal i fritidshem: Läsåret 2023/24*

omfattningen av apl skulle vara minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen eller av den del av utbildningen som inte har validerats.¹¹

Från och med 1 januari 2025 har kravet på apl utökats till att gälla för alla sammanhållna yrkesutbildningar. Utbildningarna behöver numera som huvudregel innehålla minst 15 procent apl för varje elev.¹² Alla yrkesutbildningar fick innehålla apl redan innan 2025, men då fanns inget krav på dess omfattning utöver kraven för statsbidraget. Redogörelsen nedan beskriver den författning som gäller från år 2025. För hänvisningar till de författningar som gällde vid tiden för tillsynen, se bilaga 1.¹³

Huvudmannen ska skaffa apl-platser, och det ska utses handledare åt eleverna

Apl innebär lärande på en utbildning som genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan.¹⁴ Apl är inte en kurs i sig utan ett sätt att genomföra utbildningen. Eleven får därför inte betyg i apl som sådant utan i den eller de aktuella kurserna.

Huvudmannen är ansvarig för att skaffa apl-platser till eleverna.¹⁵ Det finns inget som hindrar att eleverna skaffar sig apl-platser själva, men huvudmannen får inte kräva eller förutsätta att eleverna gör det. Huvudmannen kan också ha utbildningen på entreprenad och därigenom överlämna uppgiften till utföraren. Även då har huvudmannen det yttersta ansvaret för att säkerställa att utföraren av entreprenaden skaffar apl-platser åt eleverna.

För elever som deltar i apl ska det utses en handledare på arbetsplatsen.¹⁶

Alla elever ska som huvudregel ha minst 15 procent apl

Apl ska förekomma i alla sammanhållna yrkesutbildningar inom regionalt yrkesvux. Omfattningen ska som huvudregel för varje elev vara minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen.¹⁷

¹¹ 3 § förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning och 5 § (i dess lydelse enligt SFS 2021:101) samma förordning

¹² Se mer hos Skolverket, *Sammanhållna yrkesutbildningar i komvux – Skolverket*.
<https://www.skolverket.se/regler-och-ansvar/forandringar-inom-skolomradet/sammanhallna-yrkesutbildningar-i-komvux>. Se också 2 kap. 28 § förordningen (2011:1101) om vuxenutbildning (VuxF).

¹³ I samband med nämnda författningsändring har bestämmelser om apl inom sammanhållna yrkesutbildning flyttats från förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning till VuxF. Innehållet i bestämmelserna är dock i allt väsentligt oförändrat vad gäller sådan utbildning som ingått i den här tillsynen. Författningshänvisningar i det här avsnittet utgår från det regelverk som ska tillämpas från och med den 1 januari 2025.

¹⁴ 5 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning och 2 kap. 26 § VuxF.

¹⁵ 5 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning och 2 kap. 27 § VuxF.

¹⁶ 5 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning och 2 kap. 30 VuxF.

¹⁷ Fram till den 31 december 2024 var 5 § (i dess lydelse enligt SFS 2021:101) förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning tillämplig. Från och med den 1 januari 2025 tillämpas 2 kap. 28 § VuxF. Viss innehållsmässig förändring har skett i fråga om möjligheten att frångå huvudregeln om 15 procent apl för varje elev.

Rektorn ska fatta ett korrekt beslut om apl

Rektorn beslutar om sin enhets inre organisation och ansvarar för att fördela resurser inom enheten efter elevernas olika förutsättningar och behov. Rektorn fattar i övrigt de beslut och har det ansvar som framgår av särskilda föreskrifter i skollagen eller andra författningar. Rektorn får uppdraga åt en anställd eller en uppdragstagare vid skolenheten som har tillräcklig kompetens och erfarenhet att fullgöra enskilda ledningsuppgifter och besluta i frågor som avses i första stycket, om inte annat anges.¹⁸

Rektorn beslutar om hela eller delar av kurser ska förläggas till arbetsplatser. Rektorn ska fatta beslutet innan apl påbörjas, och beslutet ska dokumenteras. Vidare behöver rektorn besluta om vilka delar av en kurs som ska förläggas till apl utifrån vad i utbildningen som kan genomföras på den aktuella arbetsplatsen, det vill säga efter samråd med den aktuella arbetsplatsen.¹⁹

Huvudmannen ska ingå i ett eller flera yrkesråd

För regionalt yrkesvux ska det finnas ett eller flera yrkesråd för samråd mellan företrädare för utbildningen och arbetslivet. Ett yrkesråd får vara gemensamt för flera utbildningar. Det får även vara gemensamt med motsvarande funktion inom gymnasieskolan.²⁰

Yrkesråd inom regionalt yrkesvux är ett forum för samverkan om yrkesutbildning och apl. Yrkesråden kan även beskriva arbetslivets behov av kompetens och hjälpa till med att skaffa platser för apl. De ska också medverka vid uppföljning och utvärdering av apl.²¹

Tillsynens genomförande

Skolinspektionen har genomfört tillsynen hos 26 kommuner som bedrev utbildning i yrkespaketet barnskötare – elevassistent bas inom barn och fritid under år 2024. För att ingå i tillsynen behövde kommunerna ha fått statsbidrag av Skolverket för utbildningen inom regionalt yrkesvux. Verksamheten behövde dessutom ha elever som genomförde eller nyligen hade genomfört apl inom barn och fritid under den planerade tillsynsperioden.

¹⁸ 2 kap. 10 § skollagen (2010:800).

¹⁹ 5 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning, 2 kap. 27 § 2 st. VuxF i lydelse SFS 2022:1093. Av 1 kap. 4 § VuxF framgår att i de fall kommunal vuxenutbildning anordnas på entreprenad enligt 23 kap. 8 § skollagen, får den myndighetsutövning som hör till rektorns uppgifter endast överlämnas till en enskild entreprenör om entreprenören har fått ett tillstånd enligt 6 kap. 1 § för motsvarande utbildning (beviljad betygsrätt). Rektors beslut om apl har tidigare varit föremål för tillsyn från Skolinspektionen, se Skolinspektionen (2023) *Yrkesförutbildningen för tung lastbil inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, Rapport efter tematisk tillsyn*.

²⁰ 17 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning.

²¹ Se mer hos Skolverket, *Lokala programråd och yrkesråd – forum för samverkan*.

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/lokala-programrad-och-yrkesrad--forum-for-samverkan>

Hos 15 av de tillsynade huvudmännen anordnades utbildningen i egen regi, medan sju av utbildningarna skedde på entreprenad. Fyra utbildningar skedde delvis på entreprenad hos en utförare och delvis i huvudmannens regi.

Huvudsakliga informationskällor för tillsynen är intervjuer och dokumentation från huvudmannen. Intervjuerna har utredarna framför allt genomfört vid platsbesök. När utbildningen var på distans har utredarna genomfört besöken digitalt.

Utredarna har huvudsakligen intervjuat

- elever som deltar i utbildningen, i första hand elever som är i slutet av sin utbildning
- apl-samordnare eller person med en liknande roll hos huvudmannen eller utföraren
- representant för huvudmannen med ansvar för den aktuella utbildningen, exempelvis rektorn
- rektor hos utföraren, när det har varit aktuellt.

Skolinspektionen begärde in information från respektive huvudman inför intervjuerna. Vi har till exempel bett om en aktuell planering för utbildningen, eventuellt beslut om apl och en förteckning över apl-platser. Huvudmannen har också skriftligt fått besvara ett antal frågor som relaterar till tillsynens bedömningsgrunder.

Skolinspektionen har redovisat bedömningarna i ett verksamhetsbeslut till respektive huvudman. För en närmare beskrivning av urval och metod, se bilaga 2.

Det här visar tillsynen

Majoriteten av huvudmännen som ingår i tillsynen följer kraven i författningarna för apl. Den vanligaste bristen gäller rektorns beslut om apl. Hos alla huvudmän utom en har rektorn fattat beslut om apl, men det är inte alltid korrekt dokumenterat. Samtidigt har Skolinspektionen sett någon eller några brister inom alla fem bedömningsgrunder. Det här avsnittet presenterar den sammantagna bilden från tillsynsbesluten, utifrån de fem bedömningsgrunderna.

Apl sker oftast enligt kraven i författningarna, men det finns brister

Majoriteten av verksamheterna – 15 av 26 – följer kraven i författningarna för apl inom alla fem bedömningsgrunder. Nästan alla verksamheter som har fått beslut om brist har fått det inom en bedömningsgrund, oftast när det gäller rektorns beslut om apl. Det är fyra verksamheter som har fått beslut om brister inom fler än en bedömningsgrund. Tre av dessa har fått det inom två bedömningsgrunder och en har fått det inom tre grunder.

Tabell 1. Antalet brister per bedömningsgrund

	Bedömningsgrund	Antal brister
1	Huvudmannen skaffar platser för arbetsplatsförlagt lärande.	1
2	Om hela eller delar av kurserna förläggs till en arbetsplats ska rektorn fatta beslut om detta.	10
3	Varje elev ges apl med en omfattning om minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen.	3
4	För en elev som deltar i arbetsplatsförlagt lärande ska det utses en handledare på arbetsplatsen.	1
5	För regionalt yrkesvux ska det finnas ett eller flera yrkesråd.	1

Tio rektorer har inte fattat korrekta beslut om apl

Hos tio huvudmän konstaterar Skolinspektionen att rektorn inte har fattat korrekta beslut om vilka hela eller delar av kurser som ska förläggas till en arbetsplats.

Två av bristerna handlar om att det inte är rektorn som har fattat beslutet. I den ena verksamheten har biträdande rektorn fattat beslutet utan att rektorn har delegerat uppgiften. I den andra verksamheten, som sker på entreprenad, har utföraren centralt fattat ett beslut om vilka kurser som ska förläggas till apl. Det beslutet är dokumenterat och gäller för alla utbildningar med kurser från barn- och fritidsprogrammet som den utföraren anordnar. Skolinspektionen bedömer det som en brist eftersom rektorn som är ansvarig för den aktuella utbildningen inte har fattat beslutet.

I övriga fall har rektorn fattat beslutet. Rektorn har oftast fattat beslutet i dialog med lärare eller apl-samordnare. Samtidigt konstaterar Skolinspektionen att besluten inte är dokumenterade alls hos fyra av huvudmännen. Hos ytterligare en huvudman sker utbildningen på entreprenad hos två utförare, och det är utförarnas rektorer som ansvarar för att fatta beslut om apl. Hos den ena utföraren finns ett dokumenterat beslut från rektorn. Hos den andra utföraren saknas ett dokumenterat beslut, även om det är rektorn som har fattat beslutet.

Hos tre huvudmän finns viss dokumentation om rektorns beslut, men den är inte komplett. Det beror på att dokumentationen inte anger om hela eller delar av kurser ska förläggas till arbetsplats eller under vilka tidsperioder det ska ske.

Hos alla utom en huvudman hade samtliga elever fått apl-plats och handledare

Alla huvudmän utom en har fullgjort sitt ansvar för att skaffa apl-platser till samtliga elever. Lika många har sett till att handledare utses för varje elev på arbetsplatsen. Vissa elever har skaffat apl-platser själva, men huvudmännen har skaffat apl-platser till de elever som behövt det.

Skolinspektionen har konstaterat att en huvudman brister både när det gäller att säkerställa att alla elever har apl-plats och att de har handledare. Det gäller en utbildning inom komvux på entreprenad. Huvudmannen menade att det var utförarens ansvar att skaffa apl-plats åt eleverna. Utföraren av entreprenaden menade å sin sida att det inte ingick i avtalet. Eleverna uppgav att de själva hade varit ansvariga för att skaffa sina apl-platser, och Skolinspektionen konstaterade att det hade hänt att elever stod utan apl-plats.

Utföraren av entreprenaden hade även lämnat över ansvaret för att skaffa handledare till eleverna och hade dessutom inte erbjudit stöd i det. Det hade hänt att elever var utan handledare under kortare perioder.

I och med tillsynen beslutade sig huvudmannen för att ta över ansvaret för att skaffa apl-platser och säkerställa att handledare utses åt eleverna från och med hösten 2024.

Elever har inte alltid fått apl i tillräcklig utsträckning

Skolinspektionen konstaterar att tre huvudmän hade brister när det gällde att säkerställa att elevernas utbildning innehåller minst 15 procent apl. I ett fall var elva procent av utbildningen förlagd till en arbetsplats. I ett annat fall gavs det inte någon apl alls till vissa elever som validerat delar av sin utbildning.

Den tredje huvudmannen uppnådde inte kravet om minst 15 procent apl på utbildningen vid tiden för tillsynen. De elever som gick utbildningen då hann avsluta sin utbildning innan Skolinspektionen fattade sitt beslut med en konstaterad brist. I och med granskningen upptäckte huvudmannen

bristen och fattade beslut om en åtgärd. Nya elever får ytterligare en veckas apl från hösten 2024, vilket innebär att apl utgör minst 15 procent av utbildningen. Därför har Skolinspektionen avstått från att ingripa.

Alla utom en huvudman ingår i ett yrkesråd

Skolinspektionen har beslutat att en huvudman inte har följt författningarnas krav eftersom den inte ingår i något yrkesråd för den aktuella utbildningen.

Avslutande diskussion

Skolinspektionen kan konstatera att de flesta granskade huvudmän följer gällande författningar när de anordnar apl i kommunal vuxenutbildning inom ett yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet. Över hälften, 15 av 26 huvudmän, följer regleringen för apl inom alla de bedömningsgrunder som vi har granskat.

Trots det finner Skolinspektionen någon eller några brister inom var och en av de bedömningsgrunder som ingår i tillsynen. Den vanligaste bristen i denna granskning handlar om att rektorer inte har fattat korrekta beslut om apl. Detsamma gällde granskningen av yrkesförarutbildningen. I denna tillsyn av ett yrkespaket med kurser från barn- och fritidsprogrammet handlar bristerna nästan uteslutande om hur beslutet är dokumenterat.

Samtidigt har rektorn hos alla utom en av de granskade huvudmännen fattat ett beslut om vilka kurser som helt eller delvis sker på en arbetsplats. Rektorn har också många gånger fattat beslutet i dialog med lärare och apl-samordnare eller dylikt. Det gör att det i många verksamheter i denna granskning har varit tydligt för alla involverade inom vilka kurser apl ingår, trots brister i dokumentationen.

Den här granskningen förstärker några av de slutsatser om apl som Skolinspektionen drog efter granskningen av yrkesförarutbildningen. Vi beskrev då att regleringen av vilka krav som ställs på formerna för rektorns beslut kan behöva förtydligas. Alternativt kan rektorerna behöva ytterligare stöd i hur de ska fatta beslut om apl och dokumentera dem på rätt sätt.²²

En tänkbar förklaring till att Skolinspektionen ser få brister inom apl i den här granskningen är förutsättningarna för apl inom yrkespaketet med kurser från barn- och fritidsprogrammet. Huvudmännen som är ansvariga för att skaffa platser för apl för kommunal vuxenutbildning och regionalt yrkesvux är även huvudmän för potentiella apl-platser. Det handlar till exempel om förskolor och fritidsverksamhet. Det kan underlätta anskaffningen av apl-platser och handledare, jämfört med när huvudmän ska skaffa apl-platser hos företag inom ett område där de inte har egen verksamhet.

Dessutom finns en stor efterfrågan på barnskötare och fritidsledare, och huvudmännen har behov av att anställa personal med dessa yrkesroller. Det kan därför finnas incitament för dem att erbjuda apl-platser inom utbildningar som leder till yrkesroller som de själva har behov av.

Eftersom fler yrkespaket från 1 januari 2025 omfattas av krav på apl, är apl viktigt att uppmärksamma. Den nya bestämmelsen innebär att alla yrkespaket ska innehålla minst 15 procent apl.

²² Skolinspektionen (2023) *Yrkesförarutbildningen för tung lastbil inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, Rapport efter tematisk tillsyn.*

Referenser

Förordningen (2011:556) med instruktion för Statens skolinspektion

Förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning

Förordningen (2011:1108) om vuxenutbildning

Förordningen (2021:101) om ändring i förordningen (2016:937) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning

Skolinspektionen (2023) *Yrkesförarutbildningen för tung lastbil inom kommunal vuxenutbildning på gymnasial nivå, Rapport efter tematisk tillsyn*

Skollagen (2010:800)

Skolverket (2024) *Komvux – Elever och kursdeltagare – Riksnivå*

Skolverket (2024) *Barn och personal i förskola: Hösten 2023*

Skolverket (2024) *Barn och personal i fritidshem: Läsåret 2023/24*

Bilaga 1 Tillsynens syfte och bedömningsgrunder

Tillsynens syfte var att granska om huvudmän med beviljade statsbidrag för regionalt yrkesvux anordnar apl enligt gällande författningar.

Bedömningsgrunderna som har ingått i den tematiska tillsynen är:

1. Huvudmannen skaffar platser för arbetsplatsförlagt lärande.
2 kap. 27 § (i dess lydelse enligt SFS 2011:1108) förordningen om vuxenutbildning
2. Om hela eller delar av kurserna förläggs till en arbetsplats ska rektorn fatta beslut om detta.
2 kap. 10 § skollagen (2010:800), 2 kap. 27 § (i dess lydelse enligt SFS 2011:1108) förordningen om vuxenutbildning
3. Varje elev ges apl med en omfattning om minst 15 procent av den sammanhållna yrkesutbildningen.
5 § förordningen (i dess lydelse enligt SFS 2021:101) om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning
4. För en elev som deltar i arbetsplatsförlagt lärande ska det utses en handledare på arbetsplatsen.
2 kap. 28 § förordningen (i dess lydelse enligt SFS 2011:1108) om vuxenutbildning
5. För regionalt yrkesvux ska det finnas ett eller flera yrkesråd.
17 § förordningen om statsbidrag för regional yrkesinriktad vuxenutbildning

Bilaga 2 Metod och urval

Urval

Totalt har 26 verksamheter ingått i tillsynen. Skolinspektionen gjorde urvalet bland kommuner som planerat att bedriva utbildning i yrkespaketet barnskötare – elevassistent bas inom barn och fritid under året 2024. Skolverket skulle också ha beviljat kommunerna statsbidrag för regionalt yrkesvux.

Kommunerna skulle dessutom ha elever som genomförde eller nyligen hade genomfört apl inom barn och fritid under den planerade tillsynsperioden.

Empiri och insamlingsmetod

Skolinspektionen har inhämtat underlag inför och under granskningen genom intervjuer och dokumentstudier. Vi har upprättat ett protokoll vid intervjuerna, som huvudmännen har haft möjlighet att yttra sig över.

Intervjuer

Skolinspektionen genomförde intervjuerna i tillsynen under perioden april till november 2024, med uppehåll under sommarmånaderna.

Vi har genomfört intervjuer med följande personer i varje verksamhet:

- elever som deltar i utbildningen, i första hand elever som är i slutet av sin utbildning
- apl-samordnare eller person med en liknande roll hos huvudmannen eller utföraren
- representant för huvudmannen med ansvar för den aktuella utbildningen, exempelvis rektorn
- rektor hos utföraren, när det har varit aktuellt.

Skolinspektionen begärde in information från respektive huvudman inför intervjuerna. Vi har till exempel bett om en aktuell planering för utbildningen, eventuellt beslut om apl och en förteckning över apl-platser. Huvudmannen har också skriftligt fått besvara ett antal frågor som relaterar till tillsynens bedömningsgrunder.

Skolinspektionen har anpassat antalet intervjuer utifrån förutsättningarna i verksamheterna. Totalt intervjuade vi 83 elever, ibland enskilt men oftast i grupper med upp till sex personer. Det var ibland svårt att samla elever på utbildningar på distans. Därför hade vi kontakt med några elever skriftligt eller per telefon.

Vi intervjuade totalt 47 apl-samordnare eller personer med en liknande roll, antingen enskilt eller i grupper med upp till fyra personer. Vissa av dessa var även yrkeslärare.

Skolinspektionen har även intervjuat 36 representanter för huvudmännen, huvudsakligen rektorer men även exempelvis biträdande rektorer och skolchefer. Vi intervjuade dessutom elva rektorer och biträdande rektorer hos utförare på entreprenad. Dem har vi intervjuat enskilt eller i grupper med upp till fyra personer.

Vid behov har Skolinspektionen även kunnat intervjua handledare, och vi anordnade en sådan intervju.

Vid intervjuerna har Skolinspektionens utredare utgått från ett gemensamt intervjustöd. Frågornas formulering och ordning liksom vilka följdfrågor som utredarna har ställt har varierat mellan intervjuerna.

Dokumentstudier

Utredarna samlade bland annat in följande underlag inför intervjuerna:

- En aktuell planering för genomförandet av utbildningen.
- Exempel på eventuellt beslut om vilka kurser eller delar av kurser inom yrkespaketet som ska förläggas till arbetsplats.
- Förteckning över aktuella apl-platser.
- Aktuell förteckning över huvudmannens elever som läser yrkespaketet. Uppgifterna inkluderade antal veckor som varje elev deltagit i utbildningen, uppgifter om apl, validering och planerat avslutningsdatum för respektive elev.
- Individuella studieplaner för fem elever.

Dessutom fick huvudmannen svara på ett antal skriftliga frågor med fokus på de fem bedömningsgrunderna.

Sammanställning, analys, bedömning och beslut

Skolinspektionens utredare har sammanställt underlagen från granskningen i en tjänsteanteckning som de har kommunicerat till huvudmannen. Anteckningen är baserad på de underlag som huvudmannen fick skicka in till Skolinspektionen inför besöket och på det som framkom i intervjuerna.

Skolinspektionen har genomfört en analys av det underlag som finns för beslut. Utifrån det har vi gjort en sammantagen bedömning baserad på bedömningsgrunderna och fattat ett beslut.

Besluten till respektive huvudman anger om det finns brister enligt de författningar som ligger till grund för tillsynen. Besluten redovisar vilka omständigheter som ligger till grund för bedömningarna och vilka åtgärder som huvudmannen behöver vidta.

Det är huvudmannens ansvar att genomföra utbildningen i enlighet med författningarna. Det är också huvudmannens ansvar att vidta nödvändiga åtgärder utifrån beslutet.

I samband med beslutet har utredarna även erbjudit huvudmannen ett samtal om beslutet med möjlighet för huvudmannen att ställa frågor.

Bilaga 3 Granskade huvudmän

Huvudman	I egen regi eller på entreprenad
Borlänge kommun	Egen regi
Borås stad	Entreprenad, anordnare Arena Utbildning
Eksjö kommun	Entreprenad, anordnare NTI-skolan
Eslövs kommun	Egen regi
Forshaga kommun	Egen regi
Halmstads kommun	Entreprenad, anordnare MoA lärcentrum
Helsingborgs stad	Egen regi
Hudiksvalls kommun	Egen regi
Järfälla kommun	På entreprenad, flera anordnare
Karlskrona kommun	Egen regi
Kristianstads kommun	Egen regi
Kunskapsförbundet Väst	Egen regi
Lapplands kommunalförbund	Egen regi och på entreprenad, anordnare Hermods
Leksands kommun	Egen regi
Linköpings kommun	Entreprenad, anordnare MoA Lärcentrum och Astar
Lunds kommun	Egen regi
Mölnåls stad	Egen regi
Piteå kommun	Entreprenad, anordnare Arena utbildning
Skövde kommun	Egen regi
Sollentuna kommun	Entreprenad, anordnare Kompetens-utvecklingsinstitutet och Mindful
Södertälje kommun	Egen regi
Trelleborgs kommun	Egen regi
Umeå kommun	Egen regi och på entreprenad, anordnare Astar
Uppsala kommun	Egen regi
Ystads kommun	Entreprenad, anordnare Hermods
Örnsköldsviks kommun	Egen regi och entreprenad, anordnare Arena utbildning